

וכן אדם שמעשן עצים מתוך כוונה לתת ריח טוב בבגדים אינו מברך

תנאים לברכת הריח

מקור החיוב

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מג עמוד ב

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מניין שמברכין על הריח - שנאמר: כל הנשמה תהלל יה, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו - הריח. אמר רב זוטרא.

נעשה להריח

בשם שמטרתו להעביר ריח רע לא מברכים עליו, וכן ריח שנועד לגמול כלים

2. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נג עמוד א

אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של מתיים. מאי טעמא? נר - לכבוד הוא דעבידא, בשמים - לעבורי ריחא הוא דעביד.

... אמר רב הונא: בשמים של בית הכסא, ושמן העשוי להעביר את הזוהמא - אין מברכין עליו. למימרא, דכל היכא דלאו לריחא עבידא לא מברכין עלויה.

מיתיבי: הנכנס לחנותו של בשם והריח ריח, אפילו ישב שם כל היום כלו - אינו מברך אלא פעם אחת, נכנס ויצא, נכנס ויצא - מברך על כל פעם ופעם; והא הכא דלאו לריחא הוא דעבידא אלא עומדים למכירה וקמברך! - אין, לריחא נמי הוא דעבידא, כי היכי דנירחו אינשי וניתו ונזבון מיניה.

... אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המהלך בערבי שבתות בטבריא ובמוצאי שבתות בצפורי והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמול בו את הכלים.

ריח שיוצר לתכלית שאינה הנאת הרוחא אין מברכים עליו

3. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן ריז סעיף ב

אין מברכין על הריח, אלא אם כן נעשה להריח;

המשנ"ב מוסיף שגם אם לוקח מאותו סוג על מנת להריח אין לברך

4. משנה ברורה סימן ריז ס"ק י

אם הולך אדם ומריח מרחוק ריח בשמים אלו א"צ לברך כיון דבעלים לא עשאום אלא להעביר הר"ר (כמו במקרה בשוק של טבריה וציפורי).

ואפילו במתכוין להריח נמי אין מברך:

5. שער הציון סימן ריז ס"ק טז

ועיין בפרי מגדים... גרע מאתרוג דגם כן סתמא לא לריח קאי, ואפילו הכי אם נוטלו כדי להריח מברך, משום דבזה נעשה לכתחלה בפירוש להעביר הסרחון ולא להריח, גרע טפי, ומכל מקום לא ברירא ליה כל כך דבר זה.

והאול"צ כותב שאינו מברך דווקא כשקנה אותו להעביר ריח רע, אמנם אם קונה אותו להנאת ריח מברך עליו

6. שו"ת אור לציון חלק ב פרק יד - דיני ברכות אות לח

. ועל מטהר אויר אינו מברך, כיון שאינו עשוי לריח, אלא להעביר ריח רע. ואם קנה אותו כדי להריח בו מברך עליו

7. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן ריז סעיף ג

מוגמר שמגמרין בו את הכלים אין מברכין עליו, לפי שלא נעשה להריח בעצמו של מוגמר אלא כדי ליתן ריח בכלים

אמנם אם מעשן על מנת לתת ריח טוב בבית מברך על הריח שבבית (שו"ע רטז יב)

אך אם יש לו כוונה גם להנות מהריח מברך

8. משנה ברורה סימן ריז ס"ק יד

מיהו אם מתכוין לגמור כליו וגם להריח צריך לברך עליו דהא עומד גם לריח:

באתרוג של מצווה הסתפקו אם כיון שעומד למצווה לא יכול לברך עליו (שו"ע רט"ז יד).

נעשה להריח ולדבר נוסף

בגמרא מברך על אתרוג הנותן ריח טוב בפירות

9. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מג עמוד ב

האי מאן דמורח באתרוגא או בחבושא אומר ברוך שנתן ריח טוב בפירות.

הרא"ש מדייק שדבר שעומד לריח ולדבר נוסף צריך דווקא ליטול בידו על דעת להריח על מנת לברך עליו

10. רא"ש מסכת ברכות פרק ח סימן ג

האי מאן דארח אתרוגא או בחבושים מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות מיירי כגון שלקח להריח בו או לאוכלו ולהריח בו אבל אם לקחו לאוכלו והריח בו כיון דלא נתכוין להריח אין צריך לברך עליו:

וכן כתב השו"ע שצריך ליטול בידו על דעת להריח

11. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רטז סעיף ב

ואם היה פרי ראוי לאכילה, מברך: הנותן ריח טוב בפירות. והני מילי כשנטלו להריח בו או לאכלו ולהריח בו, אבל אם נטלו לאכלו ולא נתכוון להריח בו, אף על פי שהוא מעלה ריח טוב אינו מברך.

בא"ח (א ואתחנן טו) — ויש לחוש שיהיה פרי כזה שהיה מביא להריח בו גם אם לא היה רוצה לאכלו.

דוגמאות נוספות שצריך ליטול בידו לברכה

- שיחים שעומדים בגינה ליופי (וזאת הברכה יש ה)
- בשמים שעומדים בחנות או במחסן למכירה (אמנם אלו שפתוחים להפצת ריח למשיכת לקוחות מברכים עליהם גם בלי נטילה. (שו"ע ריז א. משנ"ב א)

ריח שאין לו עיקר

בגמרא מצינו מחלוקת בין ריח שאין לו עיקר במדרגות שונות מתי מברכים עליו

12. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מג עמוד א

אמר רב אדא בר אהבה: האי כשרתא קושט מברכין עלויה בורא עצי בשמים, אבל משחא כבישא שמו שבו טעמן הקושט והשמן מליח מן הבושם שנתנו — לא הויל ואין נראה לעינינו אלא השמן; ורב כהנא אמר: אפילו משחא כבישא, אבל משחא טחינא שטחטו בו כשרתא — לא; נהרדעי אמרי: אפילו משחא טחינא.

(הבנת הב"י ברמב"ם בדיון מוגמר. וכמה אחרונים חולקים); וכיון שספק הוא, נכון לזהר מלהריח בו.

19. שולחן ערוך הלכות ברכות הפירות סימן ריז סעיף ג

המריח בכלים שהם מוגמרים אינו מברך, לפי שאין עיקר, אלא ריח בלא עיקר.

דוגמאות נוספות לריח שאין לו עיקר שלא נברך

- **מדוכה שדחה בה בשמים** וקלטה ריח ללא ממשות (משנ"ב ריז טו)
- **ריח שנתפשט מבקבוק** שפתחו אותו ונתפשט ריחו ושוב סגרו אותו (ביה"ל 'אלא ריח בלא עיקר')
- **טבק הרחה** – המנהג שלא לברך עליו (זאת הברכה עמ' 181).
- ריח סינטי** – יש נמנעים מלברך כיון שבמקורם הטבעי לא היה בהם ריח טוב (שש"כ סא יב ובהערה בשם הגרש"א. ודירשו בשם הגר"ש"א). ויש אומרים שמברך עליו כיון שנהנה ממנו (אול"צ צו נו נד. חזו"ע עמ' שיג)

מי ביטול של בשמים

נחלקו הראשונים האם מי ביטול ורדים ברכתם עצי בשמים או מיני בשמים

19. רבינו יונה מסכת ברכות דף לא עמוד ב

וכתב רמ"ל (ברכות טו ו. וכן ברא"ש) הוורד ומי הוורד והלבונה ומצטכי וכיוצא בהם בורא עצי בשמים

והראב"ד ז"ל כתב שעל מי הוורד והלבונה והמצטכא אינו מברך עצי בשמים אלא מיני בשמים.

ונראה למורי הרב נר"ו שמתוך כך כתב כן מפני שאין מי הוורד באין מעץ הוורד עצמו אלא מהפרי הנברא בתוכו ואפשר לומר שאע"פ שאינו בא מהעץ על הוורד עצמו כיון שנברא מדבר הנברא בתוכו דמברכין עליה עצי בשמים. אלא בכל דבר שהאדם מסופק יותר טוב לומר מיני בשמים כדי לצאת מן הספק שעל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא.

ולריטב"א אין מברכים אלא על ממשות הפרי

20. הלכות ברכות לריטב"א פרק ד אות ז

ז. לעולם אין מברכין על הריח אלא אם כן יש לו עיקר, כיצד הרי שנתן מיני בשמים במים או בשמן וכבשם שם עד שקלט השמן או המים ריחן ואחר כך נטלן משם שלא נשאר שם מן הבשמים אינו מברך.

אבל אם נשאר שם מן הבשמים בין שלימים או כבושין או טחונין והריח המים או השמן בעודן שם אף על פי שאין הבשמים ההם מריחין, כיון שהיו מריחין קודם שנתנן שם, מברך עליו אותה ברכה שהיה מברך על הבשמים עצמן אם הריח אותן.

השו"ע פסק כרמב"ם וכרא"ש שמברך בורא עצי בשמים

21. שולחן ערוך הלכות ברכות הפירות סימן רטז סעיף ג

על מי הורד, ועל הלבונה והמצטכי וכיוצא בהם, בורא עצי בשמים.

התוספות הסביר את מדרג המציאויות, ובשני המקרים מדובר בשומשום שקודם טחינתו לשמן שהיה עם בשמים ונבדלים בזמן השהיה

13. תוספות מסכת ברכות דף מג עמוד א

משחא כבישא - פי' ר"ח שמענו מרבתינו שכובשין שומשומין וורד ועצי בשמים זמן מרובה וקולטין השומשומין ריח של בשמים וסוחטים וטוחנים אותם ויש בו ריח של בשמים.

ומשחא טחינא קרוב לטחינתו נותנים עליהם עצי בשמים ואינו קולט כל כך הריח.

הרא"ש מביא בשם הערוך שמדובר בשמן שנכבש בו בשמים וקיבל טעם. ובשם הראב"ד כתב שאם הוציאו הבשמים מברך מיני בשמים.

14. רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן לו

ומשחא כבישא ומשחא טחינא כולהו מברכין עלייהו ב"ע בשמים פי' בערוך כשרתא עיקרו שמן ומערבין בו כמה מינים מעצי בשמים שמכשיר אותו מעשה רוקח מפותם ומברכין עליו ב"ע בשמים

וכתב הראב"ד ז"ל דווקא כשהעצים בתוכו אבל אם הוציא משם העצים אין מברכין עליו אלא בורא מיני בשמים ואם היו מעורבים בתוכו עצי בשמים ועשבי בשמים מברך בורא מיני בשמים שברכת מיני בשמים כוללת הכל.

הטור מביא דעות נוספות למציאות של הוצאת הבשמים מהשמן

15. טור אורח חיים הלכות ברכות הפירות סימן רטז

לכולי עלמא (פרישה: הבנת נטור ברא"ש שמדבר בנשאר קצת בשמים ולא כהבנת הב"י בו שאפילו לא נותרו מברך עצי בשמים) בעינן שיהא עיקרן קיים קצת הלכך אם סיננו אותו ואין בו כלום מהבשמים י"א שאין מברכין על ריחו אלא בורא שמן ערב כמו על האפרסמון וי"א שאין מברכין עליו כלל שאין עריבות זו ממינו אלא שקולט אותו מדבר אחר הוי כריח שאין לו עיקר ואין מברכין עליו כיון שאינו מגופו של שמן

הרמב"ם כתב שלא מברכים על ריח שאין לו עיקר. הכסף משנה מביא שחולק על הרי"ף בזה

16. רמב"ם הלכות ברכות פרק ט הלכה ח

המריח בבגדים שהן מוגמרים אינו מברך לפי שאין שם עיקר בושם אלא ריח בלא עיקר.

הכסף משנה מסביר את סברת הרמב"ם שיש לחלק בין הנאת ריח להנאת אכילה, כיון שהיא פחות נצרכת לא מברכים על כל שהוא

17. כסף משנה הלכות ברכות פרק ט הלכה ח

וטעם סברא זו נראה משום דכיון דריח אינו צורך הגוף כ"כ כיון שאין לו עיקר אף על פי שנהנה אינו מברך עליו:

מי הם הסוברים שאין מברכים כשהוציא הבשמים

ב"י – זהו הרמב"ם שסובר שאין מברכים על בגדים שגמרו **ב"ח** – לרמב"ם כאן מברך כיון שקיבל ריח מעצמות הבשמים ולא רק מהעשן שלהם. וי"א בדברי הטור הוא דעת יחיד. ולכן המברך יש לו על מה לסמוך. והביא דבריו המשנ"ב (לב)

שו"ע פסק בשמן שבשמו שנקח להנעת מלהריח בו אבל בבגדים שגמרו אותם פסק כרמב"ם שלא מברכים עליהם.

18. שולחן ערוך הלכות ברכות הפירות סימן רטז סעיף ו

שמן שבשמו כמו שמן המשחה אם בעצי בשמים מברך בורא עצי בשמים ... ואם סיננו והוציא ממנו הבשמים, יש אומרים שמברך בורא שמן ערב (הבנת הב"י בדעת ר"ח והרשב"א), וי"א שאינו מברך עליו כלל, דהוי ריח שאין לו עיקר

מסביר המשנ"ב שדין זה הוא בין לשריה ובין בבית שול שדין המים כדן העץ

22. משנה ברורה סימן רטז ס"ק יט

(יט) מי הורד - היינו בין מי הלחלוחית שיצא מן הורד ע"י סחיתו ובין מה שיצא ע"י שנשרה ונתבשל במים.

ואפילו למאן דס"ל בסימן ר"ב ס"י דמי שריית פירות אינו כפירות עצמן היינו לענין ברכת אכילה לבד ולא לענין ברכת הריח

ומסביר המג"א שמעבר ריח הוא משמעותי יותר ממעבר טעם

23. שער הציון סימן רטז ס"ק יז

(יז) והטעם, כמו שכתב המגן אברהם לחלק, דטבע הריח להיות נקלט, וכשנותנו במים נקלט כל הריח, מה שאין כן במאכל אינו נקלט כל הטעם במים אלא נותן טעם קלויש

והמעשה **בשעה"צ** (רטז, ה) **ובאול"צ** (ב מו נד) כתבו לברך עצי בשמים. ובחזו"ע כתב ש"א עצי בשמים וי"א מיני בשמים ולא הכריע.

מה החילוק בין מי ורדים לשמן שבשמו

המאמר מסביר שבמי ורדים נכנס הנוזל של הורדים לתערובת משא"כ בשמן שבשמו (ונראה כוונתו שבשמן שבשמו מדובר בבשמים יבשים וכן כתבו בהערות איש מצליח בשם ספר בית דוד סימן צא)

24. מאמר מרדכי סימן רטז ס"ק ח

(ח) דהוי ריח שאין לו עיקר ולא דמיה למי ורד שנתבאר לעיל ס"ג דמברך בורא עצי בשמים דהתם מיירי בסחטו הורדים והוציאו מימיהם ונמצא דהוי ריח שיש לו עיקר משא"כ הכא דאין שם אלא הריח שקלט מהבשמים כנ"ל פשוט. (וכ"כ בכה"ח נג והוסף 'או נמצה לתוכו').

אין מברכים אלא על ריח חשוב

הב"י מביא הסוברים לברך על פת חמה בורא מיני בשמים או הנותן ריח טוב בפת ודוחה דבריהם שאין לברכה זו מקור

25. בית יוסף אורח חיים סימן רצז

כתוב **בכל בו** בסימן כ"ד (כ ע"ג) וז"ל והמריח בפת ונהנה מברך עליו בורא מיני בשמים ועל זה נהגו מקצת אנשים שאין להם הדס במוצאי שבת לברך עליו ולהריח בו במקום הדס עכ"ל.

ונ"ל דהיינו דוקא כשהפת חם דאם אינו חם אין לו ריח כלל וברכה לבטלה היא והכי דייק לישניה שכתב המריח בפת ונהנה דמשמע כשנהנה ממנו והיינו כשהוא חם.

וכן כתב ה"ר **דוד אבודרהם** (עמ' קפת) בשם ה"ר שמואל ב"ר גרשום דמברכין בלחם חם שריחו נודף אלא שנראה מדבריו שאינו מברך על הפת בורא מיני בשמים אלא שנתן ריח טוב בפת וכן כתוב בארחות חיים (שם סי' ו) בשם ה"ר יהודה מפרי"ש המברך על הפת בורא מיני בשמים טועה דפת אינו נקרא בושם וכן שמעתי מרבתי ויש אומרים שמברך בו נותן ריח טוב [בפת] שהרי יש לו ריח טוב וערב ועוד בהיותו חם עכ"ל.

ואני אומר שאפילו על החם לבי נוקפי מלברך עליו כלל דאם כן לא לישמיט תנא או אמורא להזכירו בכלל הדברים שיש להם ריח טוב:

26. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רטז סעיף יד

הגה: י"א דהמריח בפת חם יש לו לברך שנתן ריח טוב בפת (אבודרהם וב"י סימן רצ"ו בשם א"ח), וי"א דאין לברך עליו (ב"י), לכך אין להריח בו. ואם מריח אין מברך עליו. מג"א. משנ"ב נו.

27. משנה ברורה סימן רטז ס"ק נה

(נה) וי"א דאין לברך עליו - דאין זה ריח חשוב שיהא ראוי לברך עליו

אין מברכים על ריח איסור

28. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן ריז סעיף ד - ה

סעיף ד: בשמים של ערוה, כגון: קופה של בשמים תלוי בצוארה, או אוחזת בידה, או בפיה אין מברכין עליהם, לפי שאסור להריח בהם שמא יבא לידי הרגל נשיקה או קירוב בשר.

סעיף ה: בשמים של עכו"ם אין מברכין עליהם, לפי שאסור להריח בהם.

המשנ"ב מסביר שבכלל האיסור הוא גם פנויה

29. משנה ברורה סימן ריז ס"ק טז

(טז) של ערוה - פי' של אשה שהיא ערוה עליו אבל בפנויה אפשר דמותר [מ"א] אבל כמה אחרונים מחמירין דאפילו בפנויה אסור דעי"ז יבוא לידי הרהור וכ"ז אפילו כשאינה נדה. ובתולדות שלנו שסתמן בחזקת נדות הם שאינן טובלות לנדות אסור לכו"ע דבכלל עריות הן. וכתב בשע"ת בשם הברכ"י דאפילו בבשמים של אשתו נדה אסור להריח:

סיכום הלכה למעשה תנאים לברכת הריח

חיוב ברכה – אסור להנות מריח טוב עד שיברך עליו, ואים מברכים עליו ברכה אחרונה (שו"ע א)

ריח שיש לו עיקר – אין חיוב ברכה אלא בריח שיש לו עיקר ולכן לא יברך על ריח שאין לו עיקר ובכלל זה לא יברך על:

- בגדים שקיבלו ריח טוב מבושם ואין עליהם ממשות הבושם
- כלי שהיה בו בושם ויבש כולו ונשארו בו מריח הבושם
- בקבוק שפתחו והפיץ ריחו לבחוצו ועכשיו שוב סגרו את הבקבוק
- המנהג שלא לברך על טבק הרחה

דבר המיועד להרחחה – אין מברכים אלא על ריח שנעשה להנאת הרחה, אבל ריח שנעשה למטרה אחרת אין מברכים עליו. ולכן לא מברכים על:

- ריח שנועד לתת ריח טוב בבגדים או בכלים
- מטהרים אויר שנועדו להפגת ריחות רעים לא מברך. אמנם אם קנה אותו להנאת ריחו מברך עליו (אול"צ ב יד לה).

דבר העומד להרחחה ולמטרה נוספת – כשרוצה לברך על דבר העומד להרחחה ולמטרה נוספת, צריך ליטול אותו בידו לצורך הרחה. ולכן כשרוצה לברך ברכת הריח על דברים הבאים ייטול אותם בידו לצורך הרחה:

- פירות העומדים לאכילה ולהרחחה
- שיחים בגינה העומדים לנוי ומפיצים ריח
- בשמים העומדים במחסן בחנות למכירה.

מי ורדים – מים שבישלו או כבשו בהם בשמים לחים וקיבלו מלחות הבושם, ברכתם **כברכת השמים** (שו"ע רטז ג). ויש אומרים שיברך מיני בשמים.

שמן שהתבשם – שמן שכבשו אותו עם בשמים יבשים וקיבל טעםם ברכתם כברכת הבשמים, ואם וסיננו אותם, מספק לא יריח בו (שו"ע רטז ו). ויש אומרים שהמקל לברך בורא מיני בשמים יש לו על מה לסמוך (משנ"ב לב).

ריח סינטטי – יש נמנעים מלברך כיון שבמקורם הטבעי לא היה בהם ריח טוב (שש"כ סא יב ובהערה בשם הגרש"ז א. ודירשו בשם הגר"ש"א). ויש אומרים שמברך עליו כיון שנהנה ממנו (אול"צ מו נד. חזו"ע עמ' שיג)

לחם חם – לחם חם היוצא מהתנור מספק יש להמנע מלהריח בו להנאה. ואם הריח לא מברך עליו.

ריח איסור – אסור להריח ריח של עבודה זרה או ריח שעל גופה של אשה שאסורה לו ואפילו פנויה. ואם עבר והריח לא מברך כדין נהנה מאיסור.